

льно-виконавчі інспекції.

По-друге, у новий Кримінальний кодекс України не включено такий вид покарання, як відшкодування завданої шкоди. Думається, що це було недостатньо обгрунтованим і не продуманим, так як в умовах ринкових відносин воно було би достатньо ефективним та служило альтернативою такому покаранню, як позбавлення волі, особливо за злочини, скоєні з необережності. Цей вид покарання доречно поєднати з певними умовами, у випадку невиконання яких передбачити більш суворий вид кримінального покарання. Наприклад, такі види покарання, як штраф у більш значних розмірах або конфіскацію майна на суму завданої шкоди, чи у випадку їх невиконання - позбавлення волі на певний строк.

По-третє, необхідно прийняти всі необхідні організаційні і матеріальні заходи щодо як найшвидшого введення в дію в повній мірі таких видів покарання, як громадські роботи та службові обмеження для військовослужбовців, що дасть змогу судам застосовувати їх як альтернативу позбавлення волі.

По-четверте, зробити конфіскацію майна видом покарання, яке могло б застосовуватись і як основне, і як додаткове. Передбачити її в якості санкції за майнові, корисливо-насильницькі злочини, злочини в сфері господарської діяльності, за злочини, вчинені посадовими особами, якщо при їх здійсненні вони мали майнову вигоду, а також за необережні злочини, якщо ними завдано матеріальної шкоди і винна особа не може відшкодувати збитки в грошовій формі.

Як показують проведені нами дослідження, у крими-

нальному законодавстві є ряд невирішених проблем, а в теорії - ряд дискусійних питань, що пов'язані з майновими покараннями. Вирішення їх буде сприяти укріпленню законності, більш успішному застосуванню цих покарань у боротьбі зі злочинністю.

На даний час із соціальної, економічної, політичної точок зору ефективність покарання - це відповідність його об'єктивним умовам, які виникли в Україні за останні десятиріччя. Політичний і суспільний лад корінним чином змінився, економіка стала іншою, а ринок диктує свої умови. Все це природно має враховуватись при застосуванні кримінальних покарань, в тому числі майнового характеру. Немає сумніву, що є всі підстави для більш широкого застосування у судовій практиці майнових покарань, а в системі альтернативних санкцій мають займати більше місця покарання, об'єктом впливу яких є майнові інтереси злочинця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кудрявцев В.Н., Никитинский В.И., Салющенко И.С., Глаздырик В.В. Эффективность правовых норм. -М.: Юридическая литература, 1980.
2. Шаргородский М.Д. Наказание, его цели и эффективность. -Л.: Изд-во ЛГУ, 1973.
3. Елизаров А.Б. О гуманизации уголовного наказания // Власть: криминологические и правовые проблемы. -М., 2000.

Надійшла до редколегії 25.05.2004

КОЗЫРЕВА В.П. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ ИМУЩЕСТВЕННЫХ НАКАЗАНИЙ В СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ УКРАИНЫ

Рассмотрена практика применения в национальном законодательстве имущественных наказаний.

KOZYREVA V.P. EFFICIENCY APPLICATION OF PROPERTY PUNISHMENTS IN JUDICIARY PRACTICE OF UKRAINE

Practice of application in the national legislation of property punishments is considered.



Г.К. ЛАПКО

канд. мед. наук

Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського

УДК 343.621(477)

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЗНАК СУБ'ЄКТА НЕЗАКОННОГО ПРОВЕДЕННЯ АБОРТУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Розглянуті питання кваліфікації діянь щодо незаконного проведення абортів.

Новий Кримінальний кодекс України змінив редакцію статті, що передбачає відповідальність за незаконне про-

ведення абортів. Однією з проблем, що залишилися від КК 1961 р., є визначення суб'єкта цього злочину. Установ-

лення спеціальних ознак суб'єкта злочину є невід'ємною частиною кваліфікації окремих злочинних діянь, що звужує коло осіб, які можуть підлягати кримінальній відповідальності [1, с.107]. Частина перша ст.134 КК передбачає відповідальність за незаконне проведення абортів особою, що не має спеціальної медичної освіти.

Вітчизняні автори [2, с.30], коментуючи статтю 134 КК, до цих суб'єктів відносять: медсестер, акушерок, фельдшерів й інших осіб, що не мають середньої спеціальної медичної освіти, а також лікарів, які мають "іншу спеціальну медичну підготовку" (чи лікарів, "які здобули вищу медичну освіту й за характером діяльності не уповноважені на переривання вагітності"). Частково погоджуючись із такою точкою зору, необхідно в той же час підкреслити, що поняття "спеціальна медична освіта" в контексті ст.134 КК вимагає серйозних уточнень через особливості трактування цього терміна у відомчих документах Міністерства охорони здоров'я України. Тим більше, що "понятійний апарат самого кримінального закону за будь-яких умов повинен розумітися однозначно. Його тлумачення не може бути довільним. Існує презумпція знання закону, але немає презумпції, що закон завжди ясний. У цьому зв'язку розшифровка змісту понять і термінів, уживаних законодавцем, набуває особливого значення" [3, с.5].

Метою цієї статті є визначення спеціальних ознак суб'єкта незаконного проведення абортів за кримінальним законодавством України.

Виходячи із вище викладеного необхідно, насамперед, визначити юридичну природу терміна "спеціальна медична освіта". Вивчення законів і нормативно-правових актів, що регулюють освіту й охорону здоров'я в Україні [4] показало, що в них відсутній як термін "фахова освіта", так і термін "спеціальна медична освіта". Із цього можна зробити висновок, що законодавець ототожнює термін "спеціальна медична освіта" з терміном "лікар-фахівець", що є закріплений у нормативних актах Міністерства охорони здоров'я. Так, пунктами 2.1 і 2.4 наказу МОЗ № 359 [5] визначений перелік осіб, що мають звання лікаря-фахівця згідно з чинною Номенклатурою лікарських спеціальностей, а саме: особи, що працювали за фахом до виходу згаданого наказу; особи, що *закінчили* (виділені нами) інтернатуру, магістратуру, клінічну ординатуру чи аспірантуру з обраної спеціальності й ті, що мають відповідний сертифікат лікаря-фахівця; особи, що в установленому порядку допущені до лікарської діяльності, пройшли курси спеціалізації чи стажування з інших видів підготовки та мають необхідну за програмою теоретичну й практичну підготовку за своєю спеціальністю, володіють сучасними методами профілактики, діагностики й лікування хворих.

Треба зазначити, що в згаданій Номенклатурі наводиться перелік 123 лікарських спеціальностей, за кожною із яких присвоюється звання лікар-фахівець. Із цього випливає, що суб'єктом злочину (за цією ознакою) є особа, яка не має звання лікаря-фахівця з вищезазначеного переліку спеціальностей. У зв'язку з тим, що цей висновок суперечить загальноприйнятій юридичній і медичній практиці, можна зробити висновок, що суб'єктом злочину є не просто особа, що не має спеціальної медичної освіти, а особа, що не має спеціальної медичної освіти за фахом акушерство й гінекологія (не має звання лікаря-фахівця

акушера-гінеколога). Це знаходить своє підтвердження й у наказі МОЗ України № 111 від 28.06.1994 р. [6], пунктом 8 якого визначено: "Операція штучного переривання вагітності проводиться винятково лікарями-акушерами – гінекологами".

Також треба зазначити, що низка осіб, діючи згідно з нормативними документами Міністерства охорони здоров'я, робить аборти не маючи звання лікар-фахівець. Виділений нами вище прикметник "закінчені" досконало чітко визначає момент, із якого особа стає лікарем – фахівцем і здобуває право (при дотриманні інших умов) робити аборти. На цей нюанс звернена увага в науково-практичному коментарі до КК за ред. М.І. Мельника й М.І. Хавронюка [7, с.317], що включають у перелік осіб, яким не надано права робити аборти, студентів. Однак, парадокс ситуації укладається тим, що для юридичного виникнення права здійснювати діяльність за лікарською спеціальністю, претендент повинний опанувати визначеними практичними навичками. Для акушера-гінеколога одним із найважливіших є вміння робити аборти. Навчання цьому пов'язано з порушенням ст.134 Кримінального кодексу, оскільки особа, що не має спеціальної медичної освіти, не має права на їхнє проведення. Таким чином, виходить замкнуте коло – своєрідна правова колізія. На нашу думку, шляхи їх розв'язання є. Однак для того, щоб перейти до їх розгляду, необхідно більш детально розібратися в законодавчо-нормативних актах, які регулюють навчання практичним навичкам (зокрема виробництву абортів) фахівців акушерів-гінекологів.

Згідно зі статтею 75 Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" розробка й утвердження навчальних планів і програм підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації медичних працівників віднесена до компетенції Міністерства охорони здоров'я. Лікарську спеціальність "акушерство й гінекологія" здобувають, як правило, у ході проходження спеціалізації - інтернатури після закінчення інституту. Порядок підготовки фахівців у інтернатурі регламентується низкою наказів Міністерства охорони здоров'я [8]. Підготовка інтернів проводиться відповідно з типовими навчальними планами й програмами, які розроблялися Головним управлінням навчальних закладів, кадрів і науки Міністерства охорони здоров'я України з залученням провідних спеціалістів із конкретної спеціальності на підставі Кваліфікаційної характеристики лікарів-фахівців. У згаданих програмах виробництво абортів включене в перелік практичних навичок, якими *обов'язково* повинний опанувати лікар-інтерн. Із урахуванням цього кожна профільна кафедра у своїх програмах трансформує завдання – навчити проведенню абортів, і конкретним обов'язком інтерна є – навчитися й самостійно здійснювати аборти (як правило не менше 20). Варто мати на увазі, що нормативні акти Міністерства охорони здоров'я закріплюють не тільки обов'язок інтернів навчатися проведенню абортів, здійснюючи їх у кількостях, установлених навчальним планом, але й ці особи, відповідальні за навчання інтернів, зобов'язані активно залучати останніх до цієї роботи.

Особи, що успішно закінчили інтернатуру, підлягають атестації для визначення знань і практичних навичок за результатами якої привласнюється звання "Лікар-

фахівець акушер-гінеколог” і видається сертифікат установленого зразка.

У правоохоронній практиці для визначення досліджуваної ознаки суб'єкта незаконного виробництва абортів варто враховувати положення наказу МОЗ № 359, який фіксує, що сертифікат діє протягом п'яти років, а після закінчення цього терміну лікар може підтвердити звання лікаря-спеціаліста з обраної спеціальності (фактично продовжити дію сертифіката ще на п'ять років) чи одержати категорію, автоматично підтвердивши звання лікаря-фахівця (так само діє п'ять років). У випадку непроходження атестації на звання лікаря-фахівця (з особистої ініціативи чи за рішенням атестаційної комісії), а так само у випадку непроходження атестації на підтвердження категорії (з особистої ініціативи) лікар утрачає звання фахівця й переводиться на посаду лікаря-стажиста.

Таким чином, однією зі спеціальних ознак суб'єкта розглянутого злочину є відсутність у нього звання лікаря-фахівця акушера - гінеколога. Документами, що підтверджують це звання, є чинний сертифікат лікаря-фахівця чи гінеколога, свідчення про присвоєння кваліфікаційної категорії з цієї спеціальності. При цьому варто враховувати, що чинним є сертифікат (свідчення), термін дії якого не минув, або термін дії якого продовжений на підставах, передбачених пунктом 4.2 Наказу МОЗ № 359, а саме: вагітним жінкам й особам, що перебували у відпустці з догляду за дитиною, згідно з чинним законодавством, для яких термін дії сертифіката відповідно продовжується, особам, яким Міністерством охорони здоров'я України термін атестації перенесений (але не більше ніж на один рік).

Не чинним є сертифікат (свідчення), термін дії якого минув, термін дії якого не минув, але особа, якій він виданий, не працювала за спеціальністю більше трьох років (п.2.1) чи позбавлена звання лікаря-фахівця на підставах, передбачених п. 1.11 Наказу МОЗ № 359.

Вивчення наказу 359 МОЗ України так само дає можливість зробити висновок про те, що положення, закріплене в статті 1.10, створює умови для порушення ч.1 ст.134 КК. Так, статтею 1.10 передбачено, що “лікарі, які через рік після закінчення п'ятирічного терміну з моменту попередньої атестації не виявили бажання й не подали документів для чергової атестації... підлягають атестації на визначення знань і практичних навичок на підтвердження звання лікаря-фахівця після проходження стажування”. Із цього випливає, що лікарям, які де-юре перестали бути фахів-

цями акушерами-гінекологами, фактично надається можливість мінімум рік продовжувати лікарську практику, у т.ч. робити аборти.

Із вищевикладеного можна зробити такі висновки: по-перше, у частині використовуваної термінології ч.1 ст.134 КК, що передбачає відповідальність за незаконне проведення абортів, і нормативні акти Міністерства охорони здоров'я вимагають приведення у взаємну відповідність; по-друге, формулювання диспозиції ч.1. ст.134 КК доцільно привести у відповідність із сформованою практикою; по-третє, у правоохоронній практиці коло суб'єктів, що підпадають під ознаку “осіб, які не мають спеціальної медичної освіти” варто трактувати ширше – з урахуванням нормативних актів Міністерства охорони здоров'я України. Це, на наш погляд, буде сприяти правильній кваліфікації діянь і виробленню єдиних підходів у судовій практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тарарухин С.А. Кваліфікація преступлений в судебной и следственной практике. -К.: «Юринком», 1995. - 205 с.
2. Уголовный кодекс Украины: Комментарий /Под ред. Ю.К. Карамазина и Е.Л. Стрельцова. -Х.: ООО «Одиссей», 2001. -960 с.
3. Тарарухин С.А. Кваліфікація преступлений в судебной и следственной практике. -К.: «Юринком», 1995. - 205 с.
4. Закон України “Про освіту” № 1070-ХІІ від 23.05.1991 р. //ВВР України. -1991. -№ 34. -Ст.451.
5. Наказ МОЗ України № 359 від 19.12.97 «Про подальше удосконалення атестації лікарів”.
6. Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Украины /Под ред. Н.И. Мельника и Н.И. Хавронюка. -К.: Каннон, 2002.
7. Наказ МОЗ України “Про затвердження інструкцій про порядок проведення операції штучного переривання вагітності та про порядок проведення операції штучного переривання вагітності ранніх строків методом вакуум-аспірації” від 28.06.1994 р., № 111.
8. Приказ МОЗ України “Положение о специализации (интернатуре) выпускников медицинских и фармацевтических институтов, медицинских факультетов университетов” от 02.04.1992 г., № 53.

Надійшла до редколегії 15.09.2004

ЛАПКО Г.К. К ВОПРОСУ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ПРИЗНАКОВ СУБЪЕКТА НЕЗАКОННОГО ПРОВЕДЕНИЯ АБОРТА ПО УГОЛОВНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ
Рассмотрены вопросы квалификации действий по незаконному проведению аборта.

LAPKO G.K. TO THE QUESTION OF DEFINITION SPECIAL ATTRIBUTES OF THE SUBJECT ILLEGAL REALIZATION OF ABORTION UNDER THE CRIMINAL LEGISLATION OF UKRAINE
Questions of qualification of actions on illegal realization of abortion are considered.

Статті журналу “Право і безпека” реферуються
в Українському реферативному журналі “Джерело”